

Kezet fogni 17 és félmillió évvel

17 és félmillió év! Felfoghatatlan messzeség. Körülbelül 7 500 éves a Tatárlakai korong, melyen talán az eddig előkerült legrégebb írásjeleink találhatóak. Tehát a mi kultúránk 7 500 évre nyúlik vissza. Talán 300 000 évvel ezelőtt kezdődött az emberiség története? De onnan még 16 millió és 700 000 évet kell visszamenni az időben, hogy elérjünk 17 és félmillió évig!

Milyen volt a Földünk 17 és félmillió évvel ezelőtt? A miocénnek nevezett földtörténeti korban a földrészek nem így néztek ki, mint ma. Az Arab-félsziget Euráziának ütközött, a Földközi-tenger az Atlanti óceán felől is elzáródott, majd kiszáradt és ebben az időben emelkedett fel a legfiatalabb hegység, a Himalája. Ekkor indultak robbanásszerű fejlődésnek a főemlősök. A növényvilág mai képviselői már nagyrészt megjelentek. A hidegedő időjárásban a trópusi, szubtrópusi erdők hanyatlani kezdtek és a szabadon maradt területet rohamosan hódították meg a fűfélék.

17 és félmillió évvel ezelőtt a mostani Ipoly mentén vulkán tört fel a föld gyomrából. Nem volt ez szokatlan jelenség abban az időben. Először tufa por tört ki a mélyből, aztán a tomboló szél többszáz éves fák között vágott rendet. Hatalmas fákat könnyedén döntötte ki, szépen egy irányba, egymás mellé lefektette őket. Majd a vulkán által kiakadt por leszállt és több méter vastagon betérítette az egész tájat. A tufa por vízzel keveredve vastag védőréteget képzett. Így a következő izzó lávakitörés a tufa réteg alatti világot megkímélte, nem égette el. Hasonlóan, ahogy az 79-ben Pompejiben történt. Idővel a riolittufa rétegből kovasav oldott ki, az az alatta fekvő, betemetett fákra csurgott, mely évmilliókra tartósította az egyépként gyorsan bomló szerves anyagot.

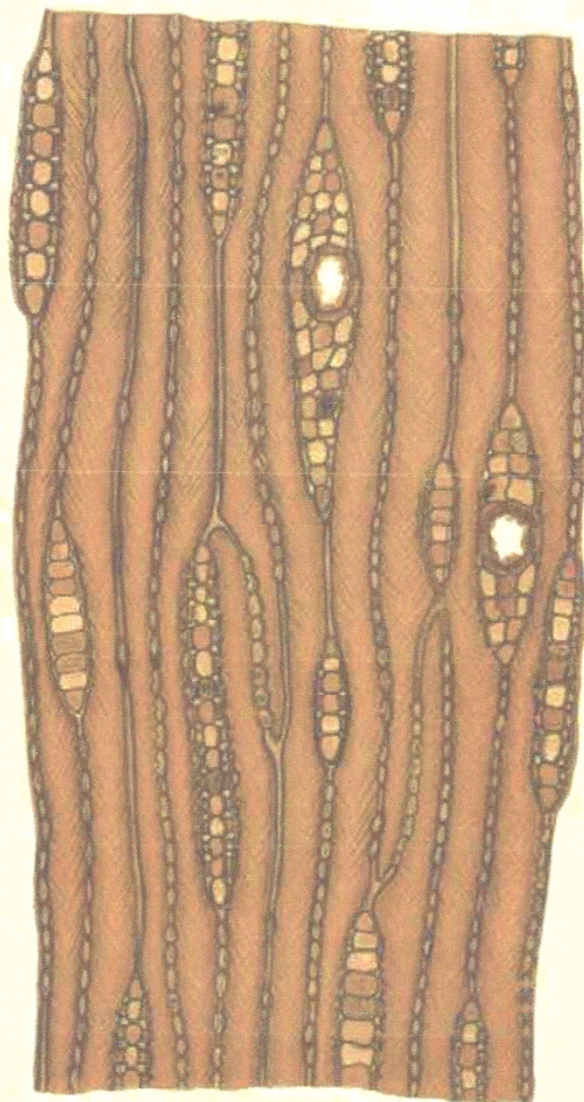
Metszet a Gyutyánkő Lócáról. Forrás világháló.

Aztán teltek-múltak az évek. Eltelt belőlük 17 és félmillió, míg az 1700-as évek vége felé egy törzsdarabról annyi földet hordott le az idő, hogy az láthatóan a felszínre bukkant. Nem sokkal később a Borókás-patak talált utat magának alatta, könnyen legyőzve a puha vulkáni port. A patak folydogált, a tarnóciák pedig átjártak vagy megpihentek a természet alkotta kőhídon. A formájáról gondolták, hogy egy fa volt egykoron, még fáját és tudni vélték. Gyertyánnak mondták, ezért "Gyurtyánkő Lócza" néven emlegették. Mint mindig, most is találtak a csodás jelenségre magyarázatot. Úgy tartották, hogy egy kegyetlen mágus változtatta kővé a Borókás patak felett fekvő fát. Sőt a megkövesedett törzsből még ott lakik a varázslat. Így olvastam: *„Ezért, ha valaki, tiszta szívvel megérinti, ráteszi tenyerét, és lenyugodott elmével kitarja vágyát a kőfának, a mágia hatalma átszivároghat és teljesítheti a kívánságot. De jaj annak, akit másnak ártó szándék vezérel az óhajlásban, a varázslat ellene fordul és úgy megdermeszti szívét, hogy szeretetet az már többet nem adhat, de be sem fogadhat.”* Mennyivel izgalmasabb magyarázat, mint egy egyszerű vulkán kitörés.

Az első szakember, aki a felbecsülhetetlen értékű őskori leletet felfedezte Kubinyi Ferenc volt. A szabadságharc előtt, 1836-ban helyi pásztorok vezették el a különleges lócához, ahol 22 öl hosszú megkövesedett fatörzs darabot talált. Földel temettette be, hogy *„vandál kezek semmivé ne tegyék”*. Kubinyi tudományos körök figyelmét felhívta akkor az egyedülálló őskori leletre, de aztán a szabadságharc és az utána következő Bach-korszak véget vetett a további kutatásoknak. Csakúgy, mint a székesfehérvári Nagyboldogasszony-bazilika feltárásának. Az elkövetkezendő időkben egyre többen látogatták a megkövesedett fatörzset, szorgalmasan hordták el darabjait. Hogy a megmaradt részei el ne enyészzenek, azért 1860-ban, tehát még a kiegészítés előtt, egy fedelet emeltek föléje. A szakma úgy tartja, hogy ez a védőboltozat volt a világ egyik első olyan épülete, amit egy ősmaradvány megőrzése érdekében építettek.

Az ősi fatörzs sorsának jobbra fordulásaig 1900-ig kellett várni. Ekkor látogatott el a területre tanítványaival és Böckh Hugó munkatársával Tuzson János. Így számolt be a látottakról az 1901-ben megjelent Természetrizai Füzetek-ben: *„Ez a vastagabb rész meg van ma is, mintegy 24 méter hosszban, s a Nemzeti Múzeum gondosan beboltoztatta és így megvédte volt a járókelők pusztításától. Midőn azonban az év tavaszán a kövületet felkerestem a boltozat, jobban mondva az alagút homlokfalát beomolva találtam s az alagút oldalán alkalmazott vasajtó is hiányzott. A kövület, mely nagyon is méltó volna a gondos megőrzésre, most megint át van adva az enyészetnek. A törzs körül halomszámra fekszenek letördelt darabjai s a Losonczi-ról és máshonnan kirándulók apraja-nagyja töri-zuzza a törzset, úgy, hogy az már minden felől ki van kezdve s lassanként elveszíti eredeti alakját. Érdemes lenne, hogy a törzs megvédésre megint intézkedés tetessék, annál is inkább, mert a kövület környezetében még számos más kövült törzs is van;”* Tuzson János csapatát elkapta az eső. A megkövült törzs alatt kerestek menedéket. És amíg várták az esőcsap elzáródását Böckh Hugó bányamérnök szakértő szeme a fa alatt fekvő köveken lábnyomokat fedezett fel. És ettől fogva az ősleleteknek már csak két világháborút és egy rendszert váltást kellett megvárni a méltó megbecsülésig.

Később kiderült, hogy a megkövesedett fa az itt szunnyadó megkövesedett kincsek csak kicsin darabja, csak a jéghegy csúcsa, mely így, önmagában is világszám. A világ egyik legrégebb megkövesedett fadarabja és a világ legnagyobb megkövesedett pinus-féléje (*Pinuxylon tarnocziense*). Képzeljük el, hogy egy 17 és félmillió éves megkövült erdő alszik a föld alatt az akkor élt állatok lábnyomaival, növények levéllenyomatával. A területről eddig több mint 15 ezer levéllenyomat került elő.

DR. TAYLOR AD. HAI DEL. ET PINA

LITH. KUNSTANSTALT + ALB. SCHICK, WÜRZ. 93

Az Ipolytarnóci ősfenyő metszetének rajza a Természettudományi Füzetekből.

DR. THÜSSON AD. RAY DEL. ET PINA

LITH. KUNSTSTATT + ALB. FÜRBERGER, WIEN. 1901

Az Ipolytarnóci ősfenyő metszetének rajza a Természettudományi Füzetekből.

Az ipolytarnóci ősmaradványoknak ma példásan viselik gondját. A terület védetté nyilvánították. Az óriásfenyő megkövesedett törzsének vastagabb részét boltozat fedi, a nagyobb részét pedig épület védi. A látogatókat szép fogadó épület, tanösvény, lomkorona sétány és térhatású mozi várja. Feltétlen meg kell látogatni!

És a föld mélyéről előkerült csodáknak még nincs vége. Egy külön teremben vannak kiállítva a 7 millió éves Bükkábrányi mocsárciprus törzsek! Amik a csodával határos módon nem kövesedtek meg, mint az ipolytarnóci lelet, és nem szenesedtek el, mint az szokott lenni, hanem szerves anyaguk teljes épségben megmaradt. Így találkozhatunk 7 millió éve élt 300-400 éves korukban elpusztult mocsárciprusokkal.

Egy kis kitérő, annak bizonyítására, hogy mekkora érték az ősvilági Pompeji. Mikor a családdal Dubajba, a világkiállításra látogattunk, akkor is találkoztunk megszenesedett fatörzsekkel. Csehország állította ki rögtön a kiállítási pavilonjuk bejárata elé. A csehek 5 millió éves, famaradványaikra voltak ilyen büszkék.

És hogy mi módon sikerült kezét fogni 7 és félmillió évvel? Tuzson János botanikust, az ipolytarnóci őslelet lelkes kutatóját 1912-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Növényrendszertani Intézetének vezetőjévé és a Budapesti Fűvészkert igazgatójává nevezték ki. Így került egy két és félméteres, több száz kilós darab az ipolytarnóci megkövesedett fából a Budapesti Fűvészkertbe, melyet a kastély épület teraszajtájának jobb oldala mellett állítottak fel. A vasabroncsokkal falhoz erősített megkövesedett fából letört egy darabka. És ez éppen akkoriban, mikor befejeztük a Fűvészkert felújításának több éves nehéz és szép munkáit. Valószínű, hogy az kert akkori igazgatójának meglepedésére tettük a dolgunkat, mert a munkák köszöneteként ezzel a becses ajánddal, az ipolytarnóci őslelet letört darabjával lepett meg engem.

Azóta mindenki kezét foghat 17 és félmillió éves fadarabbal, aki vannak olyan kedves és meghallgat, mikor a fákról mesélek.

A 17,5 millió éves fadarab!